

HELSINGIN HOVIOIKEUS**Lausunto****12.9.2017**

Oikeusministeriölle

Oikeusprosessien keventäminen

Viite: OM:n lausuntopyyntö 4.7.2017 (OM 8/41/2015)

1. Aluksi

Oikeusministeriö on pyytänyt hovioikeudelta lausuntoa oikeusprosessien keventämistä koskevan työryhmän mietinnöstä (OM:n julkaisu 39/2017). Mietinnössä ehdotetaan tuomioistuinten kokoonpanojen keventämistä, rikosasian vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa koskevia vaatimusten lieventämistä, videokuulemisen mahdollisuuksien lisäämistä sekä eräitä muita yksittäisiä muutoksia.

Oikeusministeriössä valmistui tammikuussa 2016 oikeusprosessien keventämisestä arviomistio, joka on ollut osaksi käsiteltävän mietinnön pohjana. Hovioikeus antoi arviomistioista lausunnon (11.4.2016). Hovioikeus ei pitänyt silloisia kokoonpanon keventämisehdotuksia perusteltuina mutta kannatti vastaajan läsnäolovelvollisuuden keventämistä ja videoyhteyden käytön laajentamista koskevia ehdotuksia.

2. Kokoonpanot

Muutoksia ehdotetaan kärjäoikeuden, hovioikeuden ja korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiin.

Ehdotettuja kokoonpanomuutoksia perustellaan erityisesti kustannussäästöillä. Tältä osin arvio vaikuttaa varsin pinnalliselta ja ylimalkaiselta. Ehdotuksessa on esimerkiksi vaikeasti mitattavia arvioita työnsäästöstä ja työn kohdentamisesta. Kaikessa tuomioistuinten työn arvioinnissa lähtökohtana tulisi olla, että mitä vaikutuksia jonkin oikeusasteen muutoksilla on mahdollisesti seuraavien oikeusasteiden työhön. Esimerkiksi kärjäoikeuden kokoonpanoa koskevilla muutoksilla voi olla suoria tai välillisiä vaikutuksia hovioikeuden työhön. Jos yhden tuomarin toimivallan lisääminen johtaa muutoksenhaun lisääntymiseen, kärjäoikeudessa lasketut laskennalliset säästöt on menetetty hovioikeudessa lisääntyneenä työnä. Kärjäoikeudessa saadut säästöt voivat tosiasiaassa olla näennäisiä, jos asianosaisten muutoksenhakualttius lisääntyy sen vuoksi, että yhden tuomarin ratkaisuun ei luoteta vakavissa rikosasioissa. Muutoinkin näyttää siltä, että ehdotetut muutokset kokoonpanoihin saavat aikaan korkeintaan hyvin rajallisia säästöjä eivätkä juurikaan paranna mahdollisuuksia kohdentaa työpanosta vaativimpiin asioihin.

Myös muiden toteutettujen, vireillä olevien tai suunniteltujen uudistusten vaikutukset ovat jääneet ottamatta huomioon tai ainakin arvioimatta. Esimerkiksi jatkokäsittelyluvan laajentaminen korosti entisestään kärjäoikeuksien lainkäytön merkitystä oikeusastejärjestyksessä ("pääpainon tulee olla kärjäoikeudessa"). Kärjäoikeuksien vireillä oleva verkostouudistus tuottaa myös ainakin pidemmällä tähtäimellä kustannussäästöä, jota voidaan käyttää kärjäoikeuksien resurssien ja myös kärjäoikeuksien kokoonpanojen vahvistamiseen. Sama pätee myös rangaistusmääräysmenettelyn käyttöalan laajentamiseen ja liikennenerikkomusten seuraamusjärjestelmän uudistamiseen.

Kärjäoikeutta koskevilla ehdotuksilla on myös vaikutus lautamiesjärjestelmään. Vuoden 2009 alusta lautamiesjärjestelmän käyttö rajattiin jo törkeimpiin rikoksiin. Vuonna 2014 lautamieskokoonpanoja kevennettiin. Kaiken kaikkiaan lautamiesjärjestelmän kustannukset ovat nykyisin vain pieni osa tuomioistuinlaitoksen kokonaiskustannuksista. Lautamiesjär-

jestelmän käytön supistaminen entisestään edellyttäisi jo laajaa yhteiskuntapoliittista keskustelua siitä, tarvitaanko Suomessa maallikkotuomarijärjestelmää tai mihin suuntaan sitä pitäisi kehittää. Asiaa ei voi enää tarkastella pelkästään teknisenä kokoonpano- tai kustannusasiana.

Hovioikeuden kokoonpanot. Hovioikeuden toimivaltainen kokoonpano on kolme jäsentä, jollei laissa ole toisin säädetty. Yksijäsenisessä kokoonpanossa hovioikeus voi käsitellä vain oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentissa säädetty, lähinnä valmistelua tai liitännäiskysymyksiä koskevat ratkaisut. Nyt ehdotetaan, että myös pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista koskeva ratkaisu voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Tämä olisi sakon muuntorangaistusta koskevan asian kanssa ainoa yhden jäsenen kokoonpanossa käsiteltävissä oleva pääasiaa koskeva valitusasia. Tätä ehdotusta ei sisällynyt vuoden 2016 arviomuistioon. Lisäksi – vuoden 2016 arviomuistion mukaisesti – ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetut, kanteluasioissa tehdyt muutoksenhakuasiat voitaisiin käsitellä yksijäsenisessä kokoonpanossa. Tästä hovioikeus lausui lausunnossaan seuraavasti:

Arviomuistion mukaan myös oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:ssä tarkoitetut, kanteluasioissa tehdyt muutoksenhaut voisivat olla asioita, jotka hovioikeudessa voitaisiin käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa. Tähän on syytä ensin todeta, että tällaisia muutoksenhakuasioita on hovioikeuksissa erittäin vähän. Kokoonpanokevennyksellä ei olisi jo tämänkään takia käytännössä minkäänlaisia resurssivaikutuksia. Nämäkin asiat ovat jatkokäsittelylupajärjestelmään kuuluvia. Tähän soveltuu sama toteamus kuin muihin asioihin: jos asiat ovat yksinkertaisia ja selkeitä, asian käsittelykään kolme jäsenisessä kokoonpanossa ei ole työlästä. Jos asia on vaativampi, ei yksijäseninen kokoonpano ole siihen sopiva. On myös korostettava, että tässäkin tarkoitetut asiat eivät välttämättä ole luonteeltaan vain teknisiä oikaisuja, vaan niiden ratkaiseminen voi edellyttää oikeudellista harkintaa.

Hovioikeus ei pitänyt siis ehdotusta tarpeellisenä. Hovioikeuden käsitys tästä ei ole muuttunut.

Hovioikeus ei pidä perusteltuna myöskään nyt ehdotettua päiväsakon rahamäärän alentamista koskevaa muutosehdotusta. Valituksia, joissa vaaditaan päiväradon rahamäärän alentamista erityisesti sakotetun tuloista esitetyn uuden selvityksen perusteella, tulee hovioikeuteen jonkin verran. On kuitenkin huomattava, että usein samassa valituksessa esitetään muitakin vaatimuksia, kuten rangaistuksen alentamista. Kaiken kaikkiaan tämän kohdan piiriin kuuluvia asioita on hovioikeuksissa vähän.

Myös pelkästään päiväradon alentamista koskevat asiat kuuluvat jatkokäsittelylupajärjestelmän piiriin. Oikeudenkäymiskaaren mukaan jatkokäsittelylupa-asiat hovioikeudessa käsitellään kolmen jäsenen kokoonpanossa kuitenkin niin, että lupa voidaan myöntää myös yhden jäsenen kokoonpanossa. Sitä vastoin luvan epääminen vaatii aina kolmen jäsenen yksimielistä päätöstä. Kun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan yksi jäsen voi ratkaista siinä tarkoitettun valituksen, tarkoittaa tämä sitä, että yksi jäsen voi oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun säännöksistä poiketen myös hylätä jatkokäsittelylupahakemuksen.

Pelkästään radon rahamäärän alentamista koskevat harvalukuiset valitukset käsiteltäisiin siis erilaisessa järjestyksessä kuin muut asiat eikä tätä ole pidettävä tarkoituksenmukaisena. Niin kuin hovioikeus on vuonna 2016 lausunnossaan todennut, järjestelmän tulee olla selkeä. Ei ole tarvetta eikä muutenkaan syytä sille, että yhdessä järjestelmän piiriin kuuluvassa rikosoikeudellisessa asiaryhmässä yksi jäsen voisi evätä jatkokäsittelyluvan, kun kaikissa muissa asioissa luvan epääminen edellyttää kolmen jäsenen yksimielistä päätöstä. Samoin ei ole tarpeen, että tässä yhdessä rikosoikeudellisessa asiaryhmässä yksi jäsen voisi luvan myönnettyään yksin ratkaista valitusasian. Todettakoon, että lausunnossaan hovioikeus esitti samalla, että lainkohdasta pitäisi poistaa radon muuntorangaistusasioiden käsittelyä

koskeva poikkeussäännös.

Hovioikeus toteaa vielä, että ehdotetuilla kokoonpanon kevennyksillä ei olisi minkäänlaisia resurssivaikutuksia hovioikeustyöhön. Helsingin hovioikeudessa mainitunlaiset asiat käsiteltäisiin uudistuksesta huolimatta nykyiseen tapaan kolmen jäsenen kokoonpanossa erityisessä yksikössä (vastaanottoyksikkö), joka on perustettu päivystysluonteisia ja yksinkertaisia rikosasioita varten. Ei ole mitään tarvetta luoda tässä yksikössä erityisiä järjestelyä ehdotuksessa tarkoitettuja vähäisiä asiaryhmiä varten.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että myös hovioikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa voitaisiin ”vahventaa” yhdellä lisäjäsenellä (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §). Nyt säännös koskee vain monijäsenistä kokoonpanoa. Ehdotus on hovioikeuden osalta kovin erikoinen. Nykyinen säännös on säädetty erityisesti poikkeuksellisen laajoja asioita varten, esimerkiksi niiden vaatiman työmäärän vuoksi tai sen tilanteen varalta, että jäsen ei voi jatkaa laajan asian kokoonpanossa sairastumisen vuoksi. Tätä osoittaa laissa säädettyt kriteerit (”asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua”). Yhden jäsenen kokoonpanossa voidaan käsitellä sitä vastoin nimenomaan kaikkien yksinkertaisimmat asiat. Jos tarvetta useampijäseniseen kokoonpanoon on, kysymykseen tulee tietenkin tavanomainen, kolmen jäsenen kokoonpano – mihin mainittuja lisäjäsenen kriteerejä ei tarvita. Tällaiselle kahden jäsenen kokoonpanolle ei ole hovioikeudessa minkäänlaista tarvetta.

Käräjäoikeuden kokoonpanot. Käräjäoikeuden yhden tuomarin toimivaltaa esitetään ensinnäkin laajennettavaksi koskemaan kaikkia rikosasioita, joissa enimmäisrangaistus on enintään neljä vuotta. Tämä laajennus toisi yhden jäsenen toimivaltaan suurelta osin eri rikosten törkeät tekemuodot. Lisäksi yhden tuomarin kokoonpano olisi toimivaltainen rikosasiassa myös, jos mistään rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta, jos kukaan asianomistajista tai vastaajista ei vaadi lautamieskokoonpanoa.

Käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanoa olisi mahdollista laajentaa yhdellä tuomarilla, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi perusteltua (ks. edellä).

Hovioikeus ei pidä perusteltuna yhden tuomarin kokoonpanon laajentamista ehdotetulla tavalla. Esitys ei vastaa sitä tavoitetta, että yleisten tuomioistuinten kehittämisessä painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa, mikä tavoite edellyttäisi itse asiassa kokoonpanojen vahvistamista. Uudistus kohdistuisi vakaviin rikosasioihin, joissa ratkaisun tekeminen voi edellyttää vaativaa ja monipuolista näytön arviointia ja punnintaa. Näin on esimerkiksi seksuaalirikoksia koskevissa asioissa. Erityisesti näissä asioissa monijäseninen kokoonpano on perusteltu myös siksi, että kokoonpanossa voi olla sekä miespuolisia ja naispuolisia jäseniä.

Yhden tuomarin toimivallan laajentamisesta saatavat rahalliset säästöt ovat esityksen mukaan vähäiset ja laskelmissa ei ole edes arvioitu sitä, voiko uudistus johtaa muutoksenhakujen lisääntymiseen, jolloin käräjäoikeuksissa saatavat säästöt menetettäisiin muutoksenhakujen lisääntymisen seurauksena.

On myös periaatteellisesti hyvin arveluttavaa, että rikosasiassa tuomioistuimen kokoonpano voisi määräytyä asianomistajan tai vastaajan antaman tahdonilmaisun (suostumuksen) perusteella. Ehdotuksen mukaan yksi tuomari olisi näet toimivaltainen käsittelemään esimerkiksi raiskausta koskevan asian, jollei lautamieskokoonpanoa vaadita.

Eräissä rikostyypeissä ammattituomareiden ja maallikkojäsenten näkemykset voivat olla erilaiset. Tämä voi koskea eräitä talousrikoksia, seksuaalirikoksia tai väkivaltarikoksia. Rikosasian vastaaja tai asianomistaja voisi siten joutua vaikeaan valintatilanteeseen joutessaan arvioimaan, minkälainen kokoonpano olisi hänen kannaltaan edullinen. Lisäksi tilanne

voi näyttäytyä erilaisena asianomistajalle ja vastaajalle. Asianomistaja voisi haluta tiettyyn rikostyyppiin lautamiehet, kun vastaajan näkökulmasta voisi samassa asiassa olla edullisempaa, että lautamiehet eivät osallistuisi asian käsittelyyn. Ehdotus on siten omiaan asettamaan asianosaiset sellaisen valinnan eteen, joka ei heille kuulu. Kaiken kaikkiaan hovioikeus pitää yhden tuomarin toimivallan laajentamista koskevaa esitystä oikeusturvaa heikentävänä ja tarpeettomana uudistuksena.

Esityksessä ehdotetaan myös, että yhden tuomarin kokoonpanoa voitaisiin vahventaa yhdellä lisäjäsenellä. Kysymyksessä ei olisi siis yksi käräjäoikeuden peruskokoonpano, vaan nimenomaan yksijäsenisen kokoonpanon vahventaminen laissa säädetyillä erityisillä perusteilla. On kuitenkin oletettavaa, että käytännössä kahden jäsenen kokoonpanoa tultaisiin runsaasti käyttämään: sillä voidaan saavuttaa eräitä monijäsenisen kokoonpanon etuja mutta toisaalta se vaatii vähemmän resursseja kuin kolmijäseninen kokoonpano. Etuna on ennen muuta yhden jäsenen kokoonpanosta aiheutuvat kuormituksen jakaminen kahdelle jäsenelle.

Kaksijäseninen kokoonpano on lainkäytössä harvinainen. Sen käyttö on mahdollistettu esimerkiksi hallinto-oikeudessa eräissä laissa säädetyissä asioissa (laki hallinto-oikeudesta, 12 a §). Huomattava kuitenkin on, että mainitun pykälän mukaan kahden jäsenen kokoonpanosta asia on siirrettävä kolmijäsenisen kokoonpanon ratkaistavaksi, jos jäsenet eivät ole asiasta yksimieliset. Samoin korkeimmassa oikeudessa valituslupa-asia siirretään käsiteltäväksi kolmijäsenisessä kokoonpanossa kahden jäsenen ollessa luvan myöntämisestä. Samanlaista mahdollisuutta siirtää kolmijäseniseen kokoonpanoon jäsenten ollessa erimielisiä ei ole käräjäoikeudessa, koska pääkäsittelyä ei voida toimittaa enää uudelleen.

Tavoiteltava periaate on, että monijäsenisissä kokoonpanoissa jäsenten määrän on oltava pariton luku. Tämä takaa parhaiten sen, että tuomioistuimen ratkaisuksi tulee jäsenten

enemmistön mielipide. Kahden jäsenen kokoonpano on tässä suhteessa erityisen ongelmallinen. Äänten mennessä tasan rikosasiassa voittaa aina se mielipide, joka on vastaajalle edullisempi, muissa kysymyksissä, mukaan lukien oikeudenkäyntiä koskevat kysymykset, voittaa puheenjohtajan mielipide. Siten esimerkiksi riita-asioissa kaksijäsenisessä kokoonpanossa ratkaisu muodostuisi aina puheenjohtajan mielipiteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kokoonpanoon kuuluvan kahden jäsenen asema olisi ratkaisevasti erilainen päätöstä tehtäessä. Kahden jäsenen kokoonpanossa ei pääse syntymään aitoa äänestystilannetta. Tällä on varmasti vaikutusta päätösneuvotteluihin ja ylipäätensä siihen, miten jäsenet mielipiteensä muodostavat. Kaiken kaikkiaan nämä kaksijäsenisen kokoonpanon päätöksentekoon liittyvät seikat ovat niin merkittäviä, että käräjäoikeudessa ei ole syytä mahdollistaa yleisestä periaatteesta poiketen kahden jäsenen kokoonpanoa ehdotetulla tavalla.

Korkeimman oikeuden kokoonpanosäännökset. Mietinnössä ehdotetaan myös muutoksia korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskeviin säännöksiin. Tavoitteena selvästikin on, että korkein oikeus voisi entistä joustavammin itse päättää toimivaltaisesta kokoonpanostaan asian laadun ja oikeusturvan tarpeen perusteella. Tämä on sinänsä hyväksyttävää, ja korkein oikeus tietenkin käyttää tätä harkintavaltaa vastuullisesti. Todettakoon, että Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 5 a §:n mukaan korkein oikeus päättää muissa kuin luvun 5 §:ssä tarkoitetuissa asioissa, kuinka monta jäsentä kokoonpanoon kuuluu. (Enemmän kuin seitsemän jäsentä voi kuitenkin olla vain täysistunnossa käsiteltävissä asioissa.)

Suomen perustuslain 100 §:n mukaan ylimpien tuomioistuinten kokoonpano on viisi jäsentä, jollei laissa ole toisin säädetty. Perustuslakimme ei siten mahdollista niin väljää sääntelyä kuin Ruotsissa. Kun pääsääntö viisijäsenisyydestä on kirjattu perustuslakiin, täytyneekin etenkin sitä pienemmän kokoonpanon säätämiseksi olla vahvat perusteet.

Ehdotuksen mukaan korkein oikeus voisi ratkaista yksimielisenä kolmijäsenisessä kokoon-

panossa ensinnäkin valituksen asiassa, jonka hovioikeus on ratkaissut ensi asteena. Lisäksi korkein oikeus voisi ratkaista vastaavasti kolmijäsenisessä asiassa valituksen asiassa, jossa hovioikeus on evännyt jatkokäsittelyluvan.

Hovioikeus ratkaisee ensi asteena nykyisin lähinnä vain eräitä laissa säädettyjä virkarikosasioita, kuten muita kuin hovioikeuksien ja ylimpien tuomioistuinten tuomareita koskevat virkasyyteasiat. Helsingin hovioikeus käsittelee lisäksi ensi asteena vähintään majurin arvoisia sotilaita koskevat sotilasoikeudenkäyntiasiat.

Helsingin hovioikeuden tehtäväksi on lisäksi säädetty ratkaista ensi asteena lapsen kansainvälistä palauttamista koskevat asiat. Tältä osin korkeimman oikeuden päätöksentekosäännöksiä on uudistettu vuoden 2016 alusta niin, että korkeimmassa oikeudessa valitus voidaan käsitellä myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa.

Nyt tätä kolmijäsenistä kokoonpanoa ehdotetaan siis muihinkin asioihin, jotka hovioikeus on käsitellyt ensi asteena, siis esimerkiksi tuomareita koskeviin virkarikosasioihin.

Hovioikeus pitää ehdotusta ongelmallisena.

Niin kuin edellä on todettu, jo perustuslain 100 §:n vuoksi viisijäsenistä suppeammalle kokoonpanolle olisi oltava hyvä perusteet. Näin on etenkin tapauksissa, joissa valitus koskee hovioikeuden pääasiassa antamaa asiaratkaisua, kuten virkarikosasiaa. Kysymyksessä on myös varsin suuri ja periaatteellisesti merkittävä asiaryhmä. Todettakoon, että äsken mainitun Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 3 luvun 5 §:n mukaan asiat, jotka hovioikeus on käsitellyt ensi oikeusasteena, käsitellään korkeimmassa oikeudessa vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa.

Oikeusastejärjestys rakentuu yleensä myös sille, että asian käsittelyyn ylemmässä osallistuu enemmän jäseniä kuin alemmassa tuomioistuimessa. On vaikea löytää perusteita, miksi tätä periaatteesta pitäisi poiketa hovioikeuden ensiasteena käsittelemissä asioissa, joissa sitä paitsi asian laatu, kuten tuomariin kohdistuva virkasyyte, puoltaa säännönmukaista kokoonpanoa. Todettakoon, että Helsingin hovioikeuden työjärjestyksen mukaan sellaiset asiat käsitellään aina kokoonpanossa, jossa kaikki jäsenet ovat vakinaisia hovioikeuden jäseniä.

Se, että lapsikaappausasioissa on päädytty toisenlaiseen ratkaisuun, ei voi muuttaa asiaa. Niissä suppeampaa kokoonpanoa puoltaa lähinnä asian kansainvälinen luonne ja sen erityinen kiireellisyys.

Ehdotuksen taustalla on varmaankin se, että yksityiset henkilöt nostavat usein esimerkiksi tuomareita vastaan, ehkä toistuvastikin virkarikossyytteitä ja muita vaatimuksia, jotka osoittautuvat monesti perusteettomiksi, mutta joissa hovioikeuden ratkaisusta kuitenkin valitetaan korkeimpaan oikeuteen. On ilmeistä, että suppeampaa kokoonpanoa käytettäisiin korkeimmassa oikeudessa juuri näissä asioissa. Ehdotettu kokoonpanosäännös ei kuitenkaan rajoita tältä osin mitenkään korkeimman oikeuden harkintavaltaa. Voidaan jopa kysyä, onko säännös näin väljänä perustuslain 100 §:n mukainen. Lisäksi näistä oikeudellisesti selkeistä ja yksinkertaisista valituksista aiheutuva työmäärä jäänee kaiken kaikkiaan varsin vähäiseksi.

Sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n 3 momentin mukaan korkeimmassa oikeudessa on sotilasoikeudenkäyntiasiaa käsiteltäessä säännönmukaisen kokoonpanon lisäksi kaksi sotilasjäsentä, ei kuitenkaan silloin, kun asia käsitellään jaostossa, jossa on vähemmän kuin viisi jäsentä. Ehdotus tarkoittaa siten sitä, että korkeimman oikeuden päätyessä kolmen jäsenen kokoonpanoon sille kuuluvissa toisen asteen sotilasoikeudenasioissa tämä valinta määrää sa-

malla sen, ovatko sotilasjäsenet mukana kokoonpanossa. Näin laajaa harkintavaltaa siitä, osallistuvatko sotilasjäsenet kokoonpanoon, on vaikea pitää hyväksyttävänä.

Edellä selostettu arviointi soveltuu suurelta osin myös niihin asioihin, joissa kysymys on jatkokäsittelyluvan myöntämisestä. Oikeusastejärjestyksestä johtuvana periaatteena tulisi olla, että hovioikeuden kolmen jäsenen kokoonpanossa tehty lopullinen ratkaisu voidaan kumota korkeimmassa oikeudessa vain monilukuisammassa eli vähintään viiden jäsenen kokoonpanossa tehdyllä ratkaisulla. Tämä vahvistaa myös korkeimman oikeuden ratkaisujen legitimitettä sekä vaikuttavuutta.

Mietinnön perusteluista ilmenee, että tällaista suppeampaa kokoonpanoa olisi tarkoitus käyttää vain ”selvien soveltamisvirheiden oikaisussa” eli kun on selvää että korkeimman oikeuden aikaisemman linjauksen perusteella jatkokäsittelylupa olisi tullut asiassa myöntää. Hovioikeuden käsityksen mukaan tällaisia ”selviä soveltamisvirheitä” ei kuitenkaan hovioikeuskäytännössä paljoakaan esiinny. Onkin kyseenalaista, onko suppeamman kokoonpanon säätämiseen tämänkään vuoksi syytä.

3. Henkilökohtaista läsnäoloa ja videokuulemista koskevat uudistukset

Voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista vankeuteen tuomitsemista, jollei vastaajaa ole oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti kuultu. Tämä on koskenut myös niitä tilanteita, joissa syyte on käräjäoikeudessa hylätty ja syyttäjä vaatii hovioikeudessa vastaajan tuomitsemista vankeusrangaistukseen. Esityksen mukaan tästä ehdottomasta henkilökohtaisen kuulemisen velvollisuudesta luovuttaisiin. Riittävää olisi, että vastaajaa on edustanut asiamies. Tuomioistuimien voisi kuitenkin aina päättää, että vastaajan on oltava henkilökohtaisesti paikalla.

Hovioikeus on jo arviomuistiosta antamassaan lausunnossa pitänyt perusteltuna, että vastaa-

jan läsnäolovelvollisuutta lievennetään. Hovioikeus pitää esitystä tarkoituksenmukaisena. Se antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden harkita tarkoituksenmukaisen käsittelytavan kulloisessakin asiassa. Hovioikeuden lausunnon mukaan valmistelussa olisi tullut pohtia sitä, pitäisikö alaikäisten vastaajien läsnäolovelvollisuuden olla tiukempi. Alaikäisille ei näet voitane antaa samanlaista valtaa itse päättää henkilökohtaisesta osallistumisestaan pääkäsittelyyn. Tällaista tarkastelua ei mietinnössä kuitenkaan ole. Sinänsä tältäkin osin päätösvalta läsnäolosta jää tuomioistuimelle, mutta ilman säännöksiä käytäntö voi jäädä epäyhteneväiseksi. Jatkovalmistelussa asiaa olisi syytä pohtia.

Hovioikeusmenettelyn osalta esitetään muutettavaksi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:ää siten, että säännös ei olisi enää ristiriidassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa koskevan ihmisoikeustuomioistuimen ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön kanssa. Korkeimman oikeuden vuonna 2015 tekemä ratkaisu (KKO 2015:14) yhtenäisti käytäntöä eikä sen jälkeen hovioikeuskäytännössä mainittua säännöstä ole enää noudatettu. Esitetty muutos on siten välttämätön, minkä hovioikeus totesi jo mainitussa lausunnossaan.

Jos valittaja ei saavu henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, mutta asiamies on paikalla, hovioikeudessa voidaan menetellä usealla eri tavalla. Asiamies voi todeta, että valittajan henkilökohtainen kuuleminen ei ole tarpeen ja asia käsitellään muun asiassa esitettävän todistelun perusteella. Asiamies voi myös rajoittaa valitusta ja asia käsitellään tältä pohjalta. Tilanne voi olla myös se, että asiamies ilmoittaa valittajan henkilökohtaisen kuulemisen olevan tarpeen ja että asiamies ei tiedä syytä valittajan henkilökohtaiselle poissaololle. Tällöin pääkäsittely on saatettu joutua peruuttamaan ja valittaja kutsutaan kuultavaksi uuteen ajankohtaan. Esitetty oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n muutos mahdollistaa nämä kaikki vallitsevat toimintatavat ja hovioikeus pitää esitystä tarkoituksenmukaisena ja välttämättömänä.

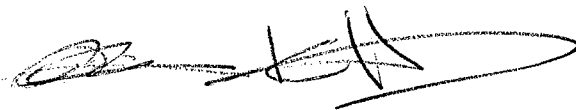
Jatkovalmistelussa on syytä selvittää, onko sen vuoksi syytä tarkistaa tai ajanmukaistaa hovioikeuteen kutsumista koskevia oikeudenkäymiskaaren 26 luvun säännöksiä.

Esityksen mukaan oikeudenkäynnin asianosaiset voisivat osallistua oikeudenkäyntiin myös videoyhteyden välityksellä. Voimassa oleva lainsäädäntö ei suoraan mahdollista oikeudenkäyntiin osallistumista videoyhteyden välityksellä. Hovioikeudessa videoyhteyttä on kuitenkin asianosaisten suostumuksella käytetty myös henkilökohtaisen läsnäolon tilanteissa. Esityksen mukainen uudistus selkeyttäisi lainsäädäntöä ja uudistus on tarpeellinen.

4. Lykkäystä koskevat ajat

Esityksen mukaan ehdottomista lykkäysajoista luovuttaisiin ja uuden pääkäsittelyn järjestäminen jutun ollessa lykättynä yli 30 päivää jäisi tuomioistuimen harkintaan. Näin on jouduttu menettelemään laajoissa asioissa jo nykyisenkin lainsäädännön voimassa ollessa.

Useita kuukausia kestävät pääkäsittelyt saattavat keskeytyä esimerkiksi lomakausien ajaksi ja jutun lykkäysajat ovat voineet olla laissa säädettyä pidemmät. Prosessisuunnitelmassa on mahdollista ottaa huomioon se, että tietty kokonaisuus saadaan käsiteltyä ennen pidempää taukoa eikä asian keskitetty käsittely tosiasiassa kärsi lomasta tai muista syistä johtuvien taukojen vuoksi. Esitys ehdottomasta lykkäysajasta luopumisesta on tarpeellinen.

Hovioikeuden presidentti

Mikko Könkkölä